

LBRIS

We know
books

C o l e c ț i a

Memoriile
BASARABIEI

George Dorul Dumitrescu

„Îți scriu din
Chișinăul alb...”

Ediție îngrijită,
studiu introductiv de Aliona GRATI

Știința

Mormântul scriitorului George Doru Dumitrescu la Cimitirul Bellu din București

CUPRINS

<i>George Doru Dumitrescu, cel care a dăruit Chișinăului tandrețe și anii săi de aur</i> (Aliona Grati), ...	5
I. ORAȘUL DIN AMINTIRE (Chișinău, 1936)	
Orașul din amintire	36
II. LA FETIȚA DULCE (1933)	
Jurnal basarabean	92
Bal la „Auditoria”	99
La Fetița Dulce	106
Noști	122
Tristeți	128
Triptic	134
<i>Vecerincă</i>	146
O stea din Carul-Mare	153
Dialog zilnic	163
III. PUBLICISTICĂ. INTERVIURI. EVOCĂRI	
„Pentru slava acestei adorate Basarabii...”	
Cuibul cu păsărele... al lui Leon Donici	170
Bietul Leon Donici... ..	173
Cu poetul D. Iov despre Basarabia	176
„Carnetul” lui Mateevici	182
Note	183
ICONOGRAFIE	190

Ediție apărută cu contribuția financiară a Ministerului Culturii, în conformitate cu decizia Comisiei de selecție pentru editarea cărții naționale.

Studiul este realizat în cadrul proiectului științific *Cultura promovării imaginii orașelor din Republica Moldova prin intermediul artei și mitopoeticii*. 20.80009.0807.19.

Ediția de față valorifică două cărți și alte câteva texte publicistice ale prozatorului și ziaristului George Dorul Dumitrescu (1901–1985) inspirate direct din viața provinciei dintre Prut și Nistru: volumul de proze „La Fețița Dulce” (1933) și cel de memorialistică, consacrat Chișinăului, „Orașul din amintire” (1944), „calde evocări despre orașul care a fost Chișinăul până la 1941”. Folosind deopotrivă formula reportajului gazetăresc și virtuțile textului de ficțiune, George Dorul Dumitrescu reușește să surprindă scene veridice și chipuri memorabile de personaje reale din viața Basarabiei dintre cele două războaie. Un studiu introductiv și o serie de imagini fotografice, care însoțesc aceste lucrări, oferă date și informații din viața și activitatea acestui scriitor mai puțin cunoscut de publicul cititor.

Responsabil de ediție: Mihai Papuc

Corectori: Mariana Belenciuc, Maria Cornesco

Redactor tehnic: Nina Duduciuc

Conceptie grafică, machetare și copertă: Romeo Șvet

ÎNȚEPRINDEREA
EDITORIAL-POLIGRAFICĂ

ȘTIINȚA

str. Academiei, nr. 3; MD-2028, Chișinău, Republica Moldova
tel.: (+373 22) 73-96-16 (anticamera); (+373 22) 73-99-94 (marketing)
(+373 22) 73-99-83 (depozit); fax: (+373 22) 73-96-27
e-mail: prini_stiinta@yahoo.com
www.editurastiinta.md

Toate drepturile asupra colecției „Memoriile Basarabiei”, inclusiv asupra acestei ediții, aparțin Întreprinderii Editorial-Poligrafice Știința.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Dumitrescu, George Dorul.

„Îți scriu din Chișinău alb...” / George Dorul Dumitrescu; ediție de Aliona Grati; concepție grafică și copertă: Romeo Șvet. – [Chișinău]: Știința, 2022 (Bons Offices). – 207, [1] p.: fot. – (Colecția „Memoriile Basarabiei”, ISBN 978-9975-85-263-0).
Referințe bibliogr. în subsol. – Apare cu contribuția Min. Culturii.

ISBN 978-9975-85-338-5

© Ediție îngrijită, studiu introductiv: Aliona Grati, 2022

© Întreprinderea Editorial-Poligrafică Știința, 2022

GEORGE DORUL DUMITRESCU, CEL CARE A DĂRUIT CHIȘINĂULUI TANDREȚE ȘI ANII SĂI DE AUR

*Stimate și Iubite Dle Mircea Eliade,
Îți scriu din Chișinău alb.
Cu adevărat foarte frumos așa.¹*

În 1933, la una dintre catedrele Liceului Militar „Regele Ferdinand I” din Chișinău a început să-și țină cursurile un nou profesor de limba română cu numele de George Dorul Dumitrescu. Bărbatul împlinise ușor peste treizeci de ani și-i avea printre elevi pe Constantin Virgil Gheorghiu și pe Laurențiu Fulga², alți doi scriitori pe care

¹ Fragment din scrisoarea lui George Dorul Dumitrescu adresată, în 1936, lui Mircea Eliade: „Stimate și Iubite Dle Mircea Eliade, Îți scriu din Chișinău alb. Cu adevărat foarte frumos așa. Am citit rândurile scrise pentru revista noastră și-ți mulțumim. Mi-a părut bine că ai apreciat puținul cât îl fac aici. Viu cu o caldă rugămintă. Trimite-ne ceva pentru nr. 4. Oricum, țin mult ca din când în când numele d-tale să lumineze *Paginile basarabene*. Pe urmă, este un proverb rusesc care se referă la prima dragoste, cea mai puternică și cea care dăinuiește, așa și eu. Dacă este posibil, te rugăm să ne trimiți cât mai curând posibil. Nr. 3 e aproape gata. Următorul vreau să-l scot, până plec în vacanță, acasă. Așa că de sâmbătă dăm materialul la cules. În același timp, și o fotografie. Și încă: *Huliganii* pentru sufletul meu. Țin mult s-o am. În mai dorim să vii cu o conferință. Ce zici? Te primim triumfal în primăvara asta basarabeană care se anunță de pe acum triumfală. Devotat. George Dorul Dumitrescu, Profesor, Liceul Militar Chișinău”.

² Într-un articol din *Universul literar* (nr. 27, p. 5–6) din 4 mai 1940, intitulat *Chișinău – clasa a opta. Din memorialul unui adolescent exilat*, Laurențiu Fulga va trece în revistă profesorii săi de la Liceul Militar din Chișinău: „Ar trebui să se facă clogiul grupului acela de venerabili apostoli ai Liceului Militar: Ștefan Grossu, T. Malenda,

vremurile îi aduseseră în această instituție¹. Liceul Militar din Chișinău, una dintre faimoasele școli militare regale ale României, se situa pe bulevardul central Carol al II-lea într-o nouă clădire monumentală, ridicată în acest scop, care nu va supraviețui anului 1941. Poate din disperarea indusă de pierderea irecuperabilă a „miracolului de acolo”, în 1944 George Dorul Dumitrescu va scoate de sub tipar o minunată carte cu amintiri din și despre Chișinău.

Restituiri biografice

Despre scriitorul și publicistul George Dorul Dumitrescu se știe foarte puțin. Datele pe care le oferă „Dicționarul biografic al literaturii române” al lui Aurel Sasu² sunt zgârcite. Gheorghe Dumitrescu³ (numele adevărat) s-a născut la 14 februarie 1901⁴, în comuna Ceptura, județul Prahova. A urmat studiile liceale între anii 1916 și 1925. În 1931 și-a luat licența la Facultatea de Litere din București. În anul 1933 a fost delegat profesor suplinitor de română la Liceul Militar „Regele Ferdinand I” din Chișinău.

Nu e prea clar când a început să-și publice primele texte, întrucât a folosit, la început, o puzderie de nume⁵. Dicționarul lui Aurel Sasu

R. Popescu, Mihail Rădulescu, Preot Zaharescu, Riculită, G.M. Roșcu, Toțaru, Maior Ioachim, Al. Ebervein, Gheorghiadă, Dorul Dumitrescu, Simionescu, căci și ei au căpătat contururi în lumina acestei superbe revelații. Iată-i pe toți. Mișună. Mișună ca într-un dans ostoiitor și faustian”.

- 1 Laurentiu Fulga, „devenise elevul acestui renumit liceu în 1928, în urma unor examene dificile. Probabil că se pregătise foarte serios tot anul școlar 1927–1928, cât rămăsese acasă, după absolvirea clasei a IV-a, în 1927. Aflăm din memoriile lui Constantin Virgil Gheorghiu, viitorul coleg de clasă, născut în același an, 1916, că liceele militare erau foarte căutate de părinții băieților pentru că, fiind gratuite, îi scuteau de orice cheltuială pentru fiii lor, pe toată perioada școlărității – opt ani. Cel din Chișinău fusese înființat în 1919. Construcția impunătoarei clădiri începuse tot atunci. Pentru cele patruzeci de locuri din 1928, se prezentaseră cam trei mii de candidați, iar examenele duraseră trei săptămâni. Reușita fusese deci un mare triumf pentru oricare dintre cei admiși”. Nina Arhip, *O revistă de altădată (I)*, în *Caiete critice*, nr. 6–7, 2008, p. 33.
- 2 Aurel Sasu, „Dicționar biografic al literaturii române”. Pitești: Paralela 45, 2006, p. 537.
- 3 Numele îl face ușor confundabil cu poetul George Dumitrescu, născut la 22 aprilie 1901 la Cocioc-Ilfov, și cu al cărui început de creație și de afirmare în revistele timpului sincronizează.
- 4 În articolul de dicționar e trecut anul 1904, pe mormântul lui G.D. Dumitrescu de la Bellu serie totuși 1901.
- 5 „G.U., George Doru, G. Dumitrescu, Gogu Dumitrescu, Ghiță Urziceanu, G. Dumitrescu, George D. Dumitrescu, George Dumitrescu-Urziceni, Gogu Dumitrescu, Ghiță Urziceanu, G.D. Ghelăniceanu, George Nanu Dumitrescu, G. Urz. George Urzin, Gogu Dumitrescu B., Dimitrie Gherasim sunt numele cu care a semnat G.D. Dumitrescu, potrivit lui Iurie Colesnic.

trece în revistă publicațiile *Cele trei Crișuri*, *Universul literar*, *Neamul românesc literar*, *Brazde adânci*, *România nouă literară*, *Telegraful*, *Adevărul literar și artistic*, *Revista Fundațiilor regale*, *Albina*, *Facla*, *Flacăra*, *Gândirea*, *Veac nou*, *Vremea*, *România literară* ș.a. care i-ar fi găzduit articolele. Potrivit aceluiași articol de dicționar, debutul literar i s-a produs în 1928¹ cu o proză în ziarul *Universul literar*, unde se anunțase anterior cu texte de publicistică, iar volumul de debut a apărut în anul 1933. Pentru cartea de povestiri intitulată „La Fetița Dulce” a primit, în același an, premiul Societății Scriitorilor Români. În 1936 a apărut de sub tipar, la Chișinău, monografia „Viața și opera lui Leon Donici”². În 1937, George Dorul Dumitrescu se afla deja la București, angajat ca profesor la o școală de meserii.

Dacă e să credem unui anunț din presă, pe la 1938, în plină carieră literară, G.D. Dumitrescu făcea parte dintr-un grup de „scriitori tineri sub auspiciile revistei *Universul literar*”, alături de George Axinteanu, Ștefan Baciu, Emil Botta, Radu Boureanu, Virgil Carianopol, Lucia Demetrius, Constantin Fântâneru, Coca Farago, Vintilă Horia, Eugen Jebeleanu, George Lesnea, Victor Popescu, Teodor Scarlat, care se întrunea periodic la șezători literare și conferințe susținute de Societatea Scriitorilor Români. Interesant e că intrarea la aceste evenimente desfășurate în Sala Studio Teatrul Național din Piața Amzei este cu plată, biletele de 25 de lei se vând la librăria „Universul” și „Cartea Românească”³. *Universul literar* îi publică și în următorii câțiva ani fascicule din viitoarea carte despre Chișinău.

În anul 1944 i se anunță o altă carte, intitulată „Imposibilul domn Neghiniță”⁴ și îi apare cartea „Orașul din amintire. Chișinău, 1936”. Își scrisese ultima sa carte în amintirea unui „paradis interzis” de neînduplecata istorie și pășea într-un viitor incert. Despre viața de mai departe a scriitorului nu se știe nimic. Aurel Sasu se rezumă la propoziția „Funcționar la Secția «Muncă de voie bună» din Ministerul Muncii”. Spre deosebire de elevul său Laurentiu Fulga care, rămas în România comunistă,

¹ Cu numele de George Dorul Dumitrescu, *Universul literar* îi publică fragmente din *Jurnalul basarabean* încă din 1927.

² Deși este menționată în dicționarul lui Aurel Sasu, această carte nu este de găsit. S-au păstrat însă două articole ale lui G.D. Dumitrescu despre Leon Donici în *Universul literar* (1928) și *Pagini basarabene* (1936), redate parțial în „Orașul din amintire”.

³ *Universul literar*, nr. 40 din 19 noiembrie 1938, p. 2.

⁴ Nu există alte informații despre această carte decât cele anunțate de dicționarul lui Aurel Sasu.

are o carieră literară (autor al unor romane voluminoase de atmosferă, vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor) și militară (parvenind până la gradul de general maior în rezervă), G.D. Dumitrescu nu se remarcă în niciun fel. Nu are nici parcursul celui alt elev al său de la Chișinău, Constantin Virgil Gheorghiu, care se stabilește în Franța și ajunge brusc celebru în toată lumea cu romanul „Ora 25”. Câteva epistole adresate scriitorului Mihail Spiridoniciă, în anii 1977 și 1979, din str. Paleologu, nr. 18, mai înregistrează un G.D. Dumitrescu singuratic, bătrân, cuprins de nostalgii, bolnav și uitat¹. Moare în 1985 și este înhumat în Cimitirul Bellu. E trist să constați că astăzi Biblioteca Județeană „Nicolae Iorga” Prahova, județul în care s-a născut scriitorul, nu are nicio carte scrisă de el. Cum, de altfel, este absent și în bibliotecile de la Chișinău. Prin urmare, suntem pe drumul cel bun cu această carte recuperatoare.

Profesorul de limba română

Așadar, între 1933 și 1936, „distinsul și melancolicul” George Dorul Dumitrescu ajunge la Chișinău pentru a suplini postul de profesor de limba română la Liceul Militar „Regele Ferdinand I”. În cercul mic al liceului interacționează cu un grup de tineri interesați de literatură, organizează serate literare. Este momentul în care la revista *Crai Nou*² se afirmă cu tenacitate elevii săi „dintr-a opta”: Laurențiu Fulga, originar și el de prin părțile Prahovei, și Constantin Virgil Gheorghiu, venit din Războieni-Petricani, un sat în apropiere de Târgu-Neamț. Tot aici, la revista *Crai Nou* își publică primele versuri – poezia *Toporași* – firava elevă de la Liceul Eparhial de fete, Magda Isanos. „Băieții, la Liceul Militar, va scrie mai târziu G.D. Dumitrescu, considerând un blazon fap- tul de a scrie versuri, și-au însușit stilul epistolar gen Ionel Teodoreanu și fleacul de mustață tuns până la neființă, à la Clark Gable; grozav de mândri în uniforma de bleumarin, fireturi galbene, bascul cochet pe-o sprinceană, împodobit cu efigia Întregitorului Rege Ferdinand I. Pentru profesorul de limba română au simțit, cei din cursul superior, nevoia unei explicații, natural de ordin literar, înlocuind oroarea orașului, ciorile de fundingene, prin trena de atlas a porumbeilor...”

¹ Scrisorile sunt oferite de Mihail Spiridoniciă (autor prezent în *Pagini basarabene*) lui Iurie Colesnic. Vezi *George Doru-Dumitrescu la Chișinău*, în *Limba română*, nr. 9–12, 2013, p. 262–277.

² Vezi Nina Arhip, *O revistă de altădată (I) și (II)*, în *Caiete critice*, nr. 6–7 și, respectiv, nr. 8–9, 2008.

La rândul lui, Laurențiu Fulga își va evoca profesorul cu emoție într-un reportaj pe care îl va scrie după ce, în 1942, împreună, vor revedea Chișinăul în ruine și clădirea liceului aruncată în aer de bolșevici: „Iată catedra de pe care profesorul George Dorul Dumitrescu uita să-și țină lecția de fonetică, vorbindu-ne însă înflăcărat despre Arghezi, colo în fund este banca în care opt ani am visat lucruri minunate și m-am pregătit pentru viață, iată și ferestrele prin care priveam orașul în acele întunecate zile de restricție, orașul care ne apărea ca un miraj. Deschid ochii, acum e altceva. Geamurile sparte, pereții – căzuți, printre pietre și zidărie, broșuri în limba rusă și jurnale, o casă de bani cu ușile descuiate”¹.

Extins la mediul chișinăuian, cercul de relații ale tânărului profesor G.D. Dumitrescu cuprinde reprezentanții pe care același Laurențiu Fulga îi raportează la „elita spiritualității basarabene”². Majoritatea colaborează cu faimoasa publicație *Viața Basarabiei*. Aceasta se află la al șaselea an de activitate inserând în paginile ei textele scriitorilor basarabeni conform cu un program orientat spre realitățile și valorile locale. În acest context se face remarcabilă apariția fulminantă a unei noi foi la Chișinău, care primește numele de *Pagini basarabene* și se datorează lui G.D. Dumitrescu.

Jurnal basarabean

Publicația *Universul literar* este cea cu care G.D. Dumitrescu a colaborat poate cel mai mult, fiind și cea care îi reflectă relevant cariera de publicist și prozator, de la primele reportaje la fragmentele din viitoarele cărți de proză. Primele semne ale colaborării lui cu această revistă patronată de Perpessicius apar în numărul din aprilie 1927, unde îi este publicat un articol despre *Arta cinematografică*. Nu se știe cu ce ocazie, dar între anii 1924 și 1927, tânărul G.D. Dumitrescu a călătorit în Basarabia, dovadă fiind atât reportajele publicate în această revistă, cât și subiectele din proza scurtă. Iată ce putem afla despre călătoria lui în Basarabia dintr-o mărturie făcută cu ocazia evocării poetului basarabean Al. Mateevici: „Nu știm dacă am greșit spunând că prin poezia lui Mateevici am trecut Nistrul. Versul lui cu ondulări «oble» cum sunt

¹ Laurențiu Fulga, *Orașul de la Răsărit – printre ale cărui ruine și singurătăți, căutându-ne copilăria și amintirile, nu ne-am întâlnit decât cu fantomele. Chișinău–București 15 iunie 1942*, în *Universul literar*, nr. 27, din 4 mai 1940, p. 5.

² Laurențiu Fulga, *Tânărul liric basarabean*, în *Universul literar*, nr. 23, 1938, p. 7.

dealurile provinciei, plin de acea nostalgie întru totul caracteristică pământului și oamenilor ei; toamnele târzii de la Tighina și nopțile pline de prea multă lumină; drumurilor noastre prăfuite și lungi; altădată drumuri «de os», pe care le-am bătătorit în anii unei adolescențe, tocmai prin ele mai înflorite și mai pline de ceea ce a constituit, peste puțin timp, din parte-ne, motiv de poezie, de vis și de încântare”¹.

Cert este însă că Basarabia i-a alcătuit subiectul majorității creațiilor și, dacă vorbim astăzi despre acest scriitor, o facem pentru că prin literatura lui putem reconstitui imaginea orașelor din dreapta Prutului de la începutul secolului trecut. Mai mult chiar, după Chișinăul lui Dumitru Moruzi din romanul său „Pribegi în țară răpită” (1912), G.D. Dumitrescu a creat cea mai complexă și epatantă imagine a capitalei Basarabiei în spațiul literar românesc. Grație cărții „Orașul din amintire”, avem astăzi o vastă și plastică panoramă a Chișinăului interbelic.

Și-a risipit textele despre Basarabia în câteva publicații importante ale timpului ca *Universul literar*, *Viața Românească*, *România literară* și *Azi* care i-au acordat spații extinse pe primele lor pagini. Pornind de la datele oferite de aceste publicații, aflăm că, în 1924, tânărul fusese deja la Chișinău. Numărul 32 din 7 august 1927 al revistei *Universul literar* publică un fragment de proză intitulată *Bal la „Auditoria”*, dedicată lui Iliș Teodorescu, care, deși descrie o realitate din Chișinău, are consemnat orașul „Tighina, 1924” ca loc unde a fost scrisă. Numărul 13 din 27 martie 1927 al aceleiași publicații oferă un alt fragment din *Jurnal basarabean*, dedicat lui Ionel Pălângean, pe care îl încheie cu mențiunea că a fost scris în „Tighina, 1925”. Numărul 18 din 1 mai 1927 reia un nou fragment de jurnal din Tighina subintitulat *Sâmbătă seara* și dedicat lui Puiu Constantinescu, care este însoțit cu anunțul „Din volumul care va apare”. Numărul 26 din 20 iunie 1927, intitulat *Vasile L. Jianu*, consemnează că textul ar fi fost scris în „Bolgrad, 1927”.

Aceste fragmente sunt preluate și de alte publicații. Potrivit unei note din rubrica „Cronica revistelor” a ziarului *Brașovul literar și artistic* (aprilie 1933), care viza *România literară* pe vremea când îl avea ca director pe Liviu Rebreanu, G.D. Dumitrescu a publicat mai multe fragmente din jurnalul său inspirat din realitățile Basarabiei: „În nr. 279 dl George Dorul Dumitrescu semnează un fragment din cunoscutul *Jurnal basarabean* cu care ne-a obișnuit de câțiva ani, în diferite reviste.

Jurnalul descrie cu mult talent viața atât de pitorească dintr-un oraș basarabean. Editorii n-au luat încă cunoștință de el”¹. *Oraș basarabean* se regăsește și la rubrica „Antologie” a revistei *Viața Românească*, în nr. 5 din mai 1933. Textele apărute, cu titlurile inițiale sau cu titluri noi, alcătuiesc volumul de proză scurtă „La Fetița Dulce” apărut în 1933 la Editura „Cartea Românească”.

Odiseea jurnalului nu se oprește aici, G.D. Dumitrescu reluând din el fragmente importante pentru a le publica în revista *Pagini basarabene* de-a lungul anului 1936. Scrisul acesta i-a fost încurajat pesemne, căci scriitorul continuă să scrie în acest registru și după ce revine la București. *Universul literar* îi publică câteva fragmente din viitoarea lui carte „Orașul din amintire. Chișinău, 1936”.

Jurnal basarabean este un amestec de scriitură cu evidente influențe din Alexandru Vlahuță, scriitorul care reprezintă cel mai expresiv perioada posteminesciană și ale cărui texte încă mai împânzeau manualele și programele de învățământ din copilăria lui G.D. Dumitrescu. Nu surprinde faptul că în liceu adolescentul s-a îmbibat de entuziasmul reportajelor din călătoriile prin nou constituita România Mare și pasiunea excelentelor pledoarii ale românității. Ieșit, după toate semnele, dintr-o familie cu venituri modeste, G.D. Dumitrescu și-a însușit mentalitatea generației anterioare de scriitori care au demonstrat interes pentru viața țăranilor, pentru subiectele legate de problemele naționale și care au produs o literatură cu retorică specifică, oscilând între gesturile largi, patetice și discursul critic al contemporaneității, între sentimentul ratării și sarcasm. Nu e exclus ca elevul din ultimul an de liceu să fi ajuns în sudul Basarabiei mânat de ideea de a explora tema „drumurilor basarabene” inițiată de Nicolae Iorga sau Mihail Sadoveanu și deosebit de prolifică imediat după 1918.

În același timp, tânărul nu a rămas indiferent la tema predilectă a avangardei românești care făcea elogiu orașului modern. *Jurnalul basarabean* reprezintă un cronotop urban care nu prea are legătură cu civilizația metropolelor europene străpungând cerul cu betonul și fierul clădirilor multietajate. Orașul lui G.D. Dumitrescu e ancorat în lumea balcanică desfășurată pe orizontală a străduțelor pe care foșnesc peștișii populații de tot felul, negustori levantini și meseriași isteți, boieri căzuți și șmecheri urduroși, funcționari săraci și militari încartiruiți, țărani chinuți și elevi gălăgioși: cu toții niște bieți sclavi ai unei existențe insipide.

¹ „Carnetul” lui Mateevici, în *Pagini basarabene*, nr. 2, 1936, p. 9.

¹ *Brașovul literar și artistic*, aprilie 1933, p. 100.

Jurnal abundă în detalii specifice orașelor de sud, dar exaltările juvenile și candoarea romantică cu care sunt tratate le proiectează în ideal, compun poezia locului. Poezia este căutată inclusiv în strania combinație a însemnelor vechii stăpâniri țariste și ale noii administrații românești. Nicăieri în altă parte portretele țarinei Ecaterina nu se împacă la fel de bine cu melodia imnului „Trăiască Regele!”. Fojgăiala colorată de pe strada principală flancată de restaurante, cafenele, cinematografe și grădini are o rațiune socială organizată ierarhic, sămbăta fiind alcătuită cu „numai cei de mâna a doua. Elevi de liceu, gălăgioși, îmbrăcați cu tunici albe de dril strânse la mijloc, după moda rusească, în șnururi împletite, negre; croitorese, cu ochii albaștri, rumene și vorbărețe, îmbrăcate ca la București – sprijinul și deliciul garnizoanei; adunătură de la margini, stăpânii dughenelor cu tot neamul, urduroși și creți, mirosind a gaz, a mizerie și a pilaf cu seu”. Duminica, drumul se deschide pentru fetele negustorilor și ale patronilor care își etalează garderoba și discută oportunități maritale. Timpul macină ritmat umilința primilor și trufia ultimilor deopotrivă. Zilele și nopțile sunt egale, plictiseala fiind împrăștiată doar de vreo căruță, al cărei stăpân se precipită să întâmpine în gară trenul de la Chișinău.

Basarabia sudică din prozele lui G.D. Dumitrescu este o lume amestecată etnic, religios și social cu inși amintind la fel de expresiv personajele din povestirile lui Cehov și Turgheniev sau din nuvelistica lui I.L. Caragiale și Panait Istrati. Cu toate acestea, reportajele lui transformă detaliile acestui univers colorat cu români, bulgari, greci și evrei într-o excelentă pledoarie în favoarea românismului.

Redactor al revistei *Pagini basarabene*

Ideea s-a înfiripat în mintea a doi profesori: în cea a lui L.T. Boga, directorul Liceului „Alecă Donici”, și a lui D.G. Dumitrescu, profesor, cum am spus-o, la Liceul Militar. Primul și-a asumat rolul de director, al doilea urma să se ocupe de redacție. Au fixat sediul revistei pe strada Cuza-Vodă, 1, din Chișinău; în București au deschis al doilea birou, pe Strada Leovei, 52.

„*Pagini Basarabene*. Revistă literară și de cultură generală” își publică primul număr în luna ianuarie a anului 1936. Pe prima pagină, fondatorii își anunță ritos programul: „Apelul nostru merge către inima acestui ținut. Spre acei ce cred, ce pot crede în frumusețea celestă a unui vers de Eminescu. Vom fi noi și *Pagini basarabene* slujitorii cei dintâi umili și devotați gândului și simțirii lor. Căci Basarabia își aș-

teaptă demult alesul, alesul întru poezie și cântec, pentru cântecul frumuseților ei mari, tristeților ei... Mai mult. Celor ce doresc să aflu, dar stau încă în afara unui cadru de viață românească, le oferim posibilități de cunoaștere. Cititorului lui Cehov îi vom prezenta pagini din Caragiale, cititorului lui Turgheniev operele lui Sadoveanu, iar cetățeanului neoromân admirator al lui Pușkin poemele lui Tudor Arghezi”.¹

Intenția de propagare a culturii naționale și de proiectare a valorilor recunoscute în centru spre margine este transparentă. G.D. Dumitrescu va completa acest program cu două numere mai târziu în felul următor: „Cultura și organizația rusească a răzbătut biruitor – de ce n-am recunoaște – spre o țință care trebuie neapărat schimbată, împropătată cu puteri noi, omenești, în pas cu vremurile prin care trecem. Trebuiește mișcat resortul sufletesc, îndreptate privirile spre o altă aureolă. Să nu lăsăm să se bănuiască drepturile noastre pe aici ca o trecere vremelnică sub porunca unei simple întâmplări; să arătăm prin artă, în primul rând, că nu suntem un popor de imitatori, cum ne cata-dixea mai demult, începând chiar cu Eminescu, nu știu care scrib incult și nesimțitor de la un ziar rusesc”. După cincisprezece ani de aflate în componența regatului românesc, inițiatorii acestui ziar mai simt nevoia, în chiar inima Basarabiei, de prelungire a campaniei de românizare, dar și de cultivare a limbii literare.

Redactorii anunță și inaugurarea unui cenaclu cu același nume, ambele demersuri fiind orientate să-i anime „spre activitate rodnică” pe „mânuitoarii condeielui, care nu mai dau semn de viață”. E adevărat, în cele 12 numere câte a avut de-a lungul unui singur an, 1936, *Pagini basarabene* publică scriitori ca Gala Galaction, Gib. Mihăescu, N. Crevedia, M. Eliade, E. Lovinescu, T. Arghezi, G. Bacovia, L. Blaga, I. Pillat, Radu Gyr, Cezar Petrescu, Demostene Botez, Em. Bucuța, Anton Holban ș.a. În același timp, în paginile ei s-au regăsit Petre Ștefănuță, Al. Robot, G. Meniuc, N. Costenco, Vladimir Cavarnali, Ecaterina Cavarnali, Tatiana Gălușcă, Octav Sagerțiu, Al. Boldur și alți scriitori originari din Basarabia.

Apariția revistei *Pagini basarabene* provoacă anticipat polemica celor de la *Viața Basarabiei* care se arată nemulțumiți de faptul că noua publicație intenționează să ofere spațiu doar românilor „de la centru”, ignorând realitatea autohtonă, locală. Un autor anonim al unui text

¹ *Cuvânt de drum*, în *Pagini basarabene*, nr. 1 din ianuarie 1936, p. 1.

apărut în numărul de final de an 1935 le aruncă mănuașă, pronunțând îngrijorări privind o eventuală izbăvire a notorietăților de la București care ar pune în con de umbră valorile locale și stricându-le învinuiri veninoase la adresa redactorului G.D. Dumitrescu:

„Un nou gen de apostolat cultural. Se anunță apariția unei noi reviste cu titlul *Pagini basarabene*. Ne-am bucurat la început, gândindu-ne că se îmbogățește scrisul românesc din acest colț de țară. Bucuria noastră însă a fost de scurtă durată când am citit lista colaboratorilor. Au fost trecuți toți scriitorii români, în număr de circa una sută cincizeci (n-am controlat dacă nu cumva s-a trecut și vreun scriitor decedat), majoritatea zdrobitoare dintre ei neavând nici în clin, nici în mănecă cu Basarabia.

Este boala noastră națională de a centraliza totul în inima țării – Bucureștiul – și de a face din unificare sufletească o standardizare sufletească pornită de la Centru.

Inițiatorii noii reviste înțeleg cu totul greșit ideea regionalismului cultural.

Transportând scriitorii cu domiciliul la «Capșa» la revistele semănate pe întreg cuprinsul țării, nu înseamnă că provincia se trezește la o puternică viață culturală.

Scriitorii români sunt și vor fi citați în Basarabia indiferent dacă operele lor apar în revistele de la București sau de la Chișinău.

Adevărata renaștere culturală a Basarabiei se va produce numai atunci când se va ridica o falangă de scriitori dintre fiii băștinași ai acestei provincii sau dintre acei care locuiesc de ani de zile aici. Numai aceștia vor contribui cu adevărat la îmbogățirea culturii române în Basarabia.

Mulți însă vor răspunde: dar Basarabia nu are încă scriitori și atunci cu cine începi munca de ridicare culturală a provinciei?

Dacă nu-i are, să așteptăm până îi va avea și să nu cădem în ridicolul de a ne închipui că Basarabia renaște la o viață culturală prin operele scriitorilor din celelalte regiuni ale țării.

Mișcarea începută de dl G. Dumitrescu-Dorul nu este decât același centralism sufocat de astă dată cultural, prin care se urmărește să se ajungă la «o apă și un pământ» din întreaga simțire și gândire așa de bogată a provinciilor românești.

Dlul G. Dumitrescu-Dorul, «apostol» de ultimă oră în Basarabia, i-ar fi stat mai bine dacă s-ar fi apropiat de începuturile culturale modeste care există în Basarabia, și s-ar fi înfrățit cu cel care luptă de ani de zile la deștelenirea întinericului în care zace această provincie, nu din vina oamenilor, ci din a vremurilor.

Se inaugurează prin această mișcare un nou gen de apostolat cultural și nu cred să existe cineva în această provincie care să-l socoată bine-venit.

Cel mult dl G. Dumitrescu-Dorul, redactorul revistei *Pagini basarabene* care visează că urcă treptele gloriei și nemuririi¹.

Drept răspuns, numărul 2 al revistei *Pagini basarabene* decupează un fragment din acest articol și îl plasează, nu fără a ironiza pe seama stilului și ortogramei împiricinatului autor, în centrul unei pagini întregi, încărcate în rest cu note elogioase în susținerea publicației pe care le semnează M. Sadoveanu, C. Teodorescu, D.N. Crevedia ș.a. „Revista are o bună și curată înfățișare, suntem bucușori să o recomandăm cititorilor”, scrie Mihail Sadoveanu la *Însemnări leșene*, de exemplu. Mișcătoare se arată epistola lui Ionel Teodoreanu: „Iubite, camarad, se adresează el către G.D. Dumitrescu, într-adevăr, revista d-voastră e o încântătoare surpriză; a răsărit din vântoasa și sura Basarabie, sprinten luminoasă ca un Balcic ideologic al tineretului de acolo. Tare frumos! Am certitudinea alegră că abia cu revista aceasta, Basarabia se desprinde din somnul preistoriei patriarhale de până acum. Prin fapta dumitale, ești cel dintâi elan de proră ivit în fecioria viitorului². Polemicile dinte cele două publicații au continuat de-a lungul anului.

Începând cu numărul 3, revista își rezervă câteva pagini rubricii „Pentru școlari” cu intenția declarată de a provoca tinerii să participe activ la integrarea cultural-națională și regenerarea spiritului românesc în Basarabia. „Aici, pe patru coloane drepte, menționează G.D. Dumitrescu într-un articol de adresare către tineret, ca patru drumuri albe, sufletele lor vor călători, alături de noi spre sufletul Basarabiei. Îi bănuiesc acolo, prin satele și târgurile basarabene, cu inimile chinuite în cadența unui vers și cu înfrigurarea celor optsprezece ani ai lor de-asupra unei pagini. Și îi aștept. Le voi fi, după cum s-a mai spus, îngerul lor păzitor. Nicio oboseală nu va fi cruțată și niciun sacrificiu. Voi căuta să descifrez atent, cu răbdare și cu înțelegere, fiecare rând primit și îndeosebi să-mi aduc aminte că și eu am trecut pe aici.” Acest număr, dar și celelalte publice texte de poezie și proză, rezultate ale concursurilor literare și ale șezătorilor pe care G.D. Dumitrescu le organizează cu elevii Liceului Militar „Regele Ferdinand I” și ai Liceului „Alec Donici”.

¹ *Viața Basarabiei*, nr. 11–12, 1935. Iurie Colesnic crede că acest articol a fost scris de Nicolae Costenco, redactorul publicației.

² *Pagini basarabene*, nr. 3, 1936, p. 15.